

דברי פתיחה

כרך זה של כתב-העת משפט ועסקים מוקדש למחקרים שהוצגו בכנס השנתי של כתב-העת אשר נערך במאי 2008. כנס זה, השני בסדרה של "משפט ו...",¹ נושא את הכותרת "משפט ופסיכולוגיה", ונערך בשיתוף-פעולה של בית-ספר רדזינר למשפטים עם בית-הספר לפסיכולוגיה במרכז הבינתחומי הרצליה.

כפי שציגה בפשטות ובמדויק פרופ' מיה בר-הלל, במאמרה הפותח את הכרך, נקודות ההשקה בין פסיכולוגיה ומשפט הינן רבות, שהרי ככלות הכול "המסוכסכים, הנושאים ונותנים, הקונים והמוכרים, והעבריינים וקורבנותיהם – בשר-ודם הם, וכל אחד מהם שבוי בפסיכולוגיה שלו או שלה.² גם העוסקים במשפט – המחקרים, השופטים, המתדיינים ונציגיהם – בשר-ודם הם, וגם הם נתונים לחסדי הפסיכולוגיה שלהם, בין אם ירצו ובין אם לאו, בין אם יודו בכך ובין אם לאו". לנוכח נקודות ההשקה המרובות ברור שהכנס, כמו גם הכרך שלפניכם, אינם מתיימרים לשקף את מלוא הגיוון הקיים במחקר, בכתיבה ובחשיבה של הממשקים הרבים בין עולם הפסיכולוגיה לבין עולם המשפט.

יתר על כן, אף שתחום המשפט ותחום הפסיכולוגיה הינם תחומי עניין ומחקר העוסקים שניהם בהתנהגות האנושית, ואף שבשניהם המרכז הוא האדם, הכוונתו, הבנת מעשיו וחקר התייחסות-הגומלין בינו לבין חברו ובינו לבין החברה שהוא משתייך אליה, כרך זה אינו עוסק באופן שיטתי ובמישרין במהות החיבור, ביחסי-הגומלין ובקשרים השונים המתקיימים בין שני תחומי המחקר האמורים. בהתאם לכך, שם הכרך והכנס – "משפט ופסיכולוגיה" – אינו מבקש להביע עמדה בוויכוח המתנהל על-אודות אופי הקשר בין התחומים, שמא יש להגדירו "פסיכולוגיה ומשפט", "פסיכולוגיה במשפט" או "פסיכולוגיה של המשפט".³ אז במה כרך זה עוסק? המילה "משפט" המופיעה בפתח כותרת הכרך נובעת מאופיו המשפטי של כתב-העת ומן העובדה שהוא פונה בעיקר לקהילה המשפטית. המקור הוא המשפט, וממנו אנו יוצאים לחיבור עם הפסיכולוגיה. אם בוחרים להסתכל מנקודת-המבט של המשפטן, אזי הפסיכולוגיה יכולה להיות מקור ידע עצום הן להבנה של מעשי בני-האדם ככלל והן להבנה של "אנשי המשפט" בפרט. לדוגמה בלבד, עורך-דין אשר מבין את מניעיו

1 הראשון היה כרך ו, אשר עסק בנושא "משפט ורפואה".

2 במשפט הפלילי המרכיב הפסיכולוגי הוא מרכיב מרכזי, בעיקר דרך הכוונה הפלילית.

3 למתעניינים בנושא זה, נקודת פתיחה טובה היא מאמרו של Haney, אשר דן לא מעט בסוגיית החיבור בין פסיכולוגיה ומשפט: Craig Haney, *Psychological and Legal Change: On the Limits of a Factual Jurisprudence*, 4 L. & Hum. Behav. 147 (1980).

של לקוחו ואת התייחסות הגומלין האנושית בין הדמויות במערכה המשפטית יוכל "לטפל" נכון יותר בלקוחו ולתת לו שירות טוב יותר. הדבר נכון שבעתיים כאשר אנו מסיימים את המבט לעבר השופטים עצמם - הבנה נכונה יותר של הפרט, של התייחסות הגומלין שלו עם הסביבה ושל החברה בכללותה תסייע בהבנה טובה ועמוקה יותר של הסיטואציה המשפטית. ואולי החשובה מכל היא בכלל הבנתם של השופטים את עצמם ואת אופי קבלת ההחלטות שלהם במסגרת מגבלותיה של המערכת הקוגניטיבית האנושית.

מטרתו של כרך זה, המשקף בעיקרו את המחקרים שהוצגו בכנס של כתב-העת, היא להדגים מעט מן המגוון הרחב המתואר לעיל באמצעות כתיבה של חוקרים מתחום הפסיכולוגיה ומתחום המשפט. כתיבה זו מדגימה, בין היתר, את האופן שבו שילוב של תובנות פסיכולוגיות ומחקר פסיכולוגי יכול לתרום לעולם המשפט ולפיתוח המשפט.

הכרך פותח ומסיים במאמרים כלליים על התחום, ובכונות מכוונות החוקרת הפותחת היא פסיכולוגית והחוקר המסיים הוא משפטן. המאמר הפותח, פרי-עטה של מיה בריהלל, אשר כותרתו "פסיכולוגיה מפתיעה והלא-מודע החדש: אתגרים לעולם המשפט", עוסק בהיוריסטיקה (כלל-אצבע) חדשה המסבירה תופעות מסוימות בתחום הענישה הפלילית והנוזיקית - "היוריסטיקת הסלידה". היוריסטיקה זו מהווה דוגמה מייצגת לחיבור של פסיכולוגיה ומשפט, והדיון בה פותח פתח לדיון רחב יותר בחיבור בין-תחומי זה. המאמר המסיים, פרי-עטו של יובל פלדמן, אשר כותרתו "פסיכולוגיה ומשפט - המעבר מעידן ישן לעידן חדש", עוסק במורכבות החיבור בין שני התחומים על-ידי הדגמת קשיים אחדים העולים בשטח מחיבור זה. המאמר מנתח את האסכולה החדשה לחיבור בין פסיכולוגיה ומשפט, ובוחר את הכיוונים שאליהם יתקדם המחקר הפסיכולוגי-המשפטי בעתיד.

בתוך יובאו שלושה מאמרים העוסקים בקבלת החלטות - מאמרו של אבישולם תור "תיקון הטיות באמצעות המשפט: פוטנציאל ומגבלות", מאמרו של חנן גולדשמידט ויעקב שול "הקושי בהתעלמות ממידע - פסיכולוגיה ומשפט" ומאמרו של דן זכאי ודירה פליסיג "חשיבה היוריסטית והשפעתה על החלטות שיפוט"; שני מאמרים שמתמקדים יותר בפסיכולוגיה חברתית-קוגניטיבית - מאמרו של עמיר ליכט "רציונליות, ערכים ומשפט: לקראת מסגרת מאחדת" ומאמרו של אלה דניאל ואריאל כנפו "ערכים ועמדות כלפי שמירת חוק"; שני מאמרים שלוקחים את הקורא לכיוון פילוסופי יותר בתחום של נפש האדם - מאמרו של דניאל אלכסנדר לוי "מטרות ותועלות של ענישה: מבט מבולוגיה אבולוציונית וחקר המוח" ומאמרה של מיה מי-טל "הפתולוגיה במוחו של הפסיכופת והשפעתה על אחריות פלילית"; ומאמר העוסק במודל קליני-התפתחותי, המנסה לחבר תובנות פסיכולוגיות תיאורטיות, מתחום זה בעיקר, לתחום דיני המשפחה - מאמרו של מריו מיקולינסר ואלדד רום "יישומה של תיאוריית ההתקשרות במערכת המשפט".

כפי שניתן לצפות, השוני, כמו-גם הצורך בשילוב התחומים, ניכרים לעין בסגנונות הכתיבה המדעית השונים המאפיינים את הכותבים מן התחומים השונים. מערכת כתב-העת ניסתה להאחיד את סגנון הכתיבה ככל האפשר על-מנת לקדם את הנגשתו של נושא בין-תחומי זה לאנשי שתי הדיסציפלינות ללא צורך במומחיות ספציפית. כל שנותר לנו

דברי פתיחה

משפט ועסקים יב, התשי"ע

הוא לקוות שכך זה יסייע בקידום המחקר הבין-תחומי בנושא משפט ופסיכולוגיה, ויתרום לשיתוף-הפעולה בין שתי הדיסציפלינות הללו, אשר כאמור שמות שתיהן את העיקר - את האדם - בראש מעייניהן.

עלי בוקשפן וחנן גולדשמידט - עורכים ראשיים

